Kansallisen Inspire-verkoston toimintasuunnitelma 2010-2011

Tämä Inspire-verkoston toisen kauden 2010-2011 toimintasuunnitelma on tarkistettu vastaamaan verkoston vuosikokouksessa 3.6.2010 käytyä keskustelua.

1. Taustaa

1.1. Inspire-verkoston käynnistyminen

Kansallinen Inspire-verkosto käynnistyi perustamiskokouksessa 1.6.2009. Yhteistyö on vapaaehtoista ja verkostoon on liittynyt runsaat 250 asiantuntijaa yli 80 organisaatiosta. Verkosto on työskennellyt useina työryhminä kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin toteuttamiseksi ja hyödyntämiseksi ja samalla Inspire-direktiivin toimeenpanemiseksi. Verkosto on käynnistänyt vuotuisen strategiaprosessin ja tuottanut uuden kansallisen paikkatietostrategian yhteistyössä valtioneuvoston asettaman Paikkatietoasiain neuvottelukunnan kanssa.

1.2. Inspire-direktiivi ja sen toimeenpano

EU:n Inspire-direktiivi on hyväksytty vuonna 2007 ja tähtää paikkatietoinfrastruktuurin toteuttamiseen ja yhteentoimivuuteen. Direktiivin toimeenpanoa ohjaavat komission asetuksina annettavat täytäntöönpanosäännöt (IR, Implementation Rules), jotka koskevat palveluiden toteuttamista ja yhteiskäyttöisiä tietosisältöjä, niiden kuvailuja sekä oikeuksia tiedon saantiin.

Inspire-direktiivin toimeenpanon kautta syntyy paikkatietoinfrastruktuuri palveluineen (liite 1). Lähtökohtana ovat kansalliset paikkatietoaineistot sekä näistä tuotettavat kansalliset ja eurooppalaiset tietotuotteet.

Suomessa Inspire-direktiivi on saatettu voimaan kansallisella lailla ja asetuksella paikkatietoinfrastruktuurista. Nämä ohjaavat paikkatietoa hallinnoivia viranomaisia kuvailemaan yhteiskäyttöiset tietoaineistonsa ja asettamaan ne tietoverkkoon saataville. Tehtävät ja velvoitteet on tarkemmin kuvattuna Inspire-verkoston ohjauksessa laaditussa Inspire-pikaoppaassa.

Direktiivin toimeenpanosta on raportoitu EU:n jäsenmaissa ensimmäisen kerran toukokuussa 2010. Vuosittain kerätään toimeenpanoa koskeva seurantatieto ja sen kautta pidetään yllä luetteloa direktiivin piiriin kuuluvista paikkatietoaineistoista ja palveluista. Raportti ja seurantataulukko on toimitettu EU:n komissiolle ja julkaistu Paikkatietoikkunassa.

1.3. Paikkatietopolitiikan kehittyminen

Inspire-direktiivin jättää paikkatietojen käyttöehdoista ja maksuista päättämisen pitkälti kansalliseen päätäntään. Maksuja julkisen sektorin tuottamista paikkatietoaineistoista ja palveluista peritään tarvittaessa maksuperustelain mukaan. Kuitenkin metatiedon käyttö on kaikille maksutonta ja katselupalvelujen mahdollinen maksullisuus tulee erikseen perustella. Mikäli maksuja peritään, on toteutettava sähköinen asiointi ja maksaminen.

Käyttöä koskevien ehtojen ja sopimusmallien tulee olla tietoverkossa saatavilla. Infrastruktuurin aineistot ja palvelut ovat maksuttomia EY:n toimielimille raportointitehtäviin yhtäläisin ehdoin. Kansallisesti tavoitellaan selkeitä ja yhtenäisiä lisensointikäytäntöjä, mallisopimuksia ja yhteistä puitesopimusta.

Yhteiskäyttöisen paikkatietoaineiston laatimisessa ja käsittelyssä on huolehdittava tietosuojasta henkilötietolain mukaan. Tietosuojasta on huolehdittava erityisesti ja käytäntöjä on tarpeen mukaan selkeytettävä eri tietojärjestelmistä saatavia paikkatietoja yhdisteltäessä.

Kansallisen tietopolitiikan kysymykset ovat laajasti keskustelun kohteena. Käynnissä ovat opetus- ja kulttuuriministeriön sekä liikenne- ja viestintäministeriön työryhmät ja kaksi valtiovarainministeriön asettamaa ryhmää. Syksyllä 2010 hallitus vie eduskunnan käsiteltäväksi tietohallintolain ja vuoden 2011 hallitusohjelmalta odotetaan selkeitä tietopolitiikan linjauksia.

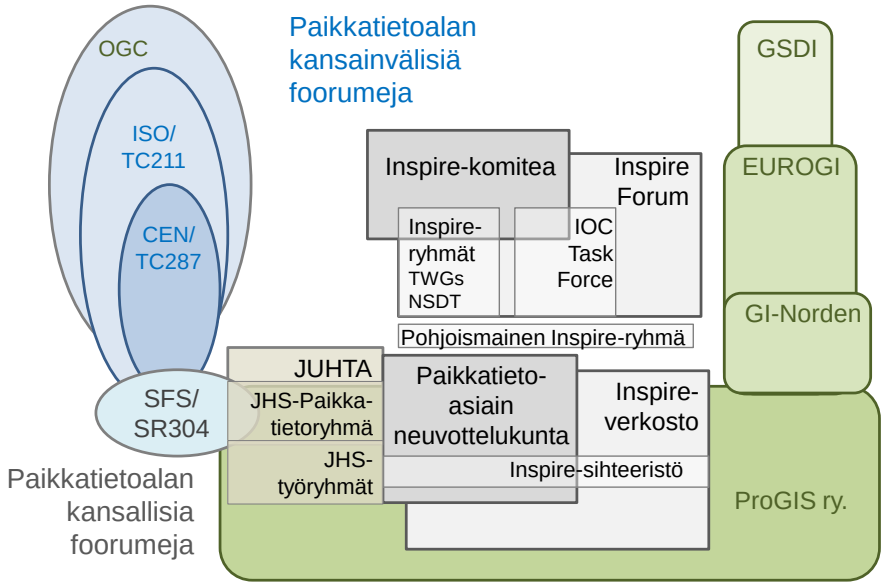
1.4. Paikkatietoalan yhteistyöfoorumeja

Paikkatietoalan verkostoituminen on alkanut 1980-luvulla paikkatietojen yhteiskäyttöön tähdänneen LIS-projektin ja sen työtä jatkaneen Paikkatietojen yhteiskäytön yhteistyöryhmän (PYRY) myötä. Alan kansalliseksi verkostoksi perustettiin 1990-luvulla ProGIS ry. Paikkatietoasiain neuvottelukunta (PATINE) jaoksineen toimi vuoden 2007 loppuun saakka ja on asetettu taas kolmivuotiskaudeksi helmikuussa 2010. Kansallinen Inspire-verkosto on kaikille osapuolille avoin foorumi.

Paikkatietoalalla on kansainvälisesti useita yhteistyöfoorumeja. Pohjoismaisten yhdistysten yhteistyöfoorumi on GI-Norden ja eurooppalaisten Eurogi. Globaalina verkostona toimii mm. GSDI (Global Spatial Data Infrastructure) yhdistys.

Paikkatietoalalla on virallinen kansainvälinen standardointikomitea ISO/TC211 sekä teollisuuslähtöinen foorumi OGC (Open Geospatial Consortium). Euroopan virallinen alan standardointikomitea on CEN/TC287. Kansainvälistä standardointia seuraa Suomessa SFS:n yhteydessä paikkatiedon standardointiryhmä SR304. Julkisen hallinnon tietohallintoneuvottelukunnan JUHTAn yhteydessä toimii JHS-jaosto ja JHS-paikkatietoryhmä.

Inspire-direktiivin toimeenpanoa varten on asetettu komitea avustamaan EU:n komissiota. Teknistä toimeenpanoa ohjeistamaan komissio on käynnistänyt mm. jäsenvaltioiden asiantuntijoista muodostuvan IOC Task Forcen. Eurooppalaisia tietotuotteita määritellään yli 20 työryhmässä. Täytäntöönpanosääntöjen luonnoksia kommentoivat tarpeen mukaan eri LMOt (Legally Mandated Organisation) sekä SDICit (Spatial Data Interest Community). Osapuolet muodostavat yhdessä laaja-alaisen, eurooppalaisen Inspire Forumin.

2. Kansallinen Inspire-verkosto

Inspire-direktiivin edellyttämiin yhteistyö- ja koordinaatiorakenteisiin kuuluu laaja-alainen, kansallinen yhteistyöverkosto, Inspire-verkosto. Se on käyttäjien, tuottajien, lisäarvopalvelujen tuottajien ja koordinoivien elinten yhteistyöfoorumi koskien:

- tietoaineistojen tunnistamista
- käyttäjien tarpeita
- tiedottamista olemassa olevista käytännöistä
- palautteen antamista direktiivin täytäntöönpanosta

Tiivistetysti Inspire-verkoston tehtävänä on tukea paikkatietoinfrastruktuurin toimeenpanoa. Verkosto on kaikille osapuolille avoin ja sen toiminta perustuu osapuolten vapaaehtoisuuteen. Inspire-sihteeristö tukee ja avustaa verkoston käytännön toimintaa.

2.1 Tavoitteet, tehtävät ja organisoituminen

Tavoitteet

Inspire-verkosto on paikkatietoinfrastruktuurin toteuttamiseen ja hyödyntämiseen liittyvän tiedon ja kokemusten vaihdon foorumi. Verkoston tavoitteena on edistää kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin toteuttamista ja hyödyntämistä ja Inspire-direktiivin toimeenpanoa sekä eri sektorien ja kaikkien osapuolten mahdollisuuksia osallistua työhön ja hyötyä työn tuloksista.

Tehtävät

1. Verkosto kannustaa ja aktivoi paikkatietoalan osapuolia yhteistyöhön.
2. Verkosto ylläpitää strategiaprosessia kansallisen paikkatietostrategian ja sen toimeenpanosuunnitelman ylläpitämiseksi sekä toteuttaa ja seuraa strategian toimeenpanoa.
3. Verkosto huolehtii viestinnästä koskien paikkatietoinfrastruktuurin kehittymistä ja hyödyntämistä sekä Inspire-direktiivin toimeenpanon etenemistä.
4. Verkosto seuraa ja arvioi paikkatietoinfrastruktuurin toteutuksen ja Inspire-direktiivin toimeenpanon etenemistä ja tekee ehdotuksia tehtävässä edistymiseksi.
5. Verkosto seuraa paikkatietoinfrastruktuurin käyttöä ja hyödyntämistä sekä etsii ja osoittaa uusia mahdollisuuksia infrastruktuurin palvelujen kehittämiseen ja paikkatiedon käyttöön.
6. Verkosto seuraa paikkatietoalan teknologiakehitystä ja jakaa tietoa välineistä paikkatietoinfrastruktuurin toteuttamisessa ja hyödyntämisessä.
7. Verkosto kokoaa ja jakaa tietoa Inspire-direktiivin toimeenpanoa koskevista säädöksistä ja ohjeista sekä tietotuotemäärittelyistä ja tuo esiin tarpeita käytäntöjen ja ohjeistuksen parantamiseksi.
8. Verkosto kommentoi Inspire-prosessissa syntyviä luonnoksia toimeenpanosäännöksi ja -ohjeiksi sekä tietotuotemäärittelyiksi tms. dokumentteja ja toimii virallisena Inspire-prosessin intressiryhmänä (SDIC, Spatial Data Interest Community).
9. Verkosto osallistuu vuosittain komissiolle toimitettavan paikkatietoaineistojen ja -palvelujen tarkistamiseen.

Organisoituminen ja ohjausryhmän rooli

Verkosto päättää toiminnastaan ja hyväksyy toimintasuunnitelmansa verkoston kokouksessa internetissä toteutettujen kyselyjen ja äänestysten tukemana.

Verkosto valitsee vuosittain keskuudestaan puheenjohtajan sekä varapuheenjohtajat ja työryhmien vetäjät, jotka yhdessä muodostavat verkoston ohjausryhmän. Ohjausryhmä vastaa verkoston toimintasuunnitelman toimeenpanosta ja valmistelee verkoston palautteen pohjalta ehdotuksen seuraavaksi toimintasuunnitelmaksi verkoston vuosikokoukseen. Ohjausryhmä käsittelee Inspire-prosessissa SDIC-roolissa annettavan verkoston palautteen, joka koostetaan työryhmien ja asiantuntijoiden kommenteista. Verkoston puheenjohtaja edustaa verkostoa Paikkatietoasiain neuvottelukunnan kokouksissa.

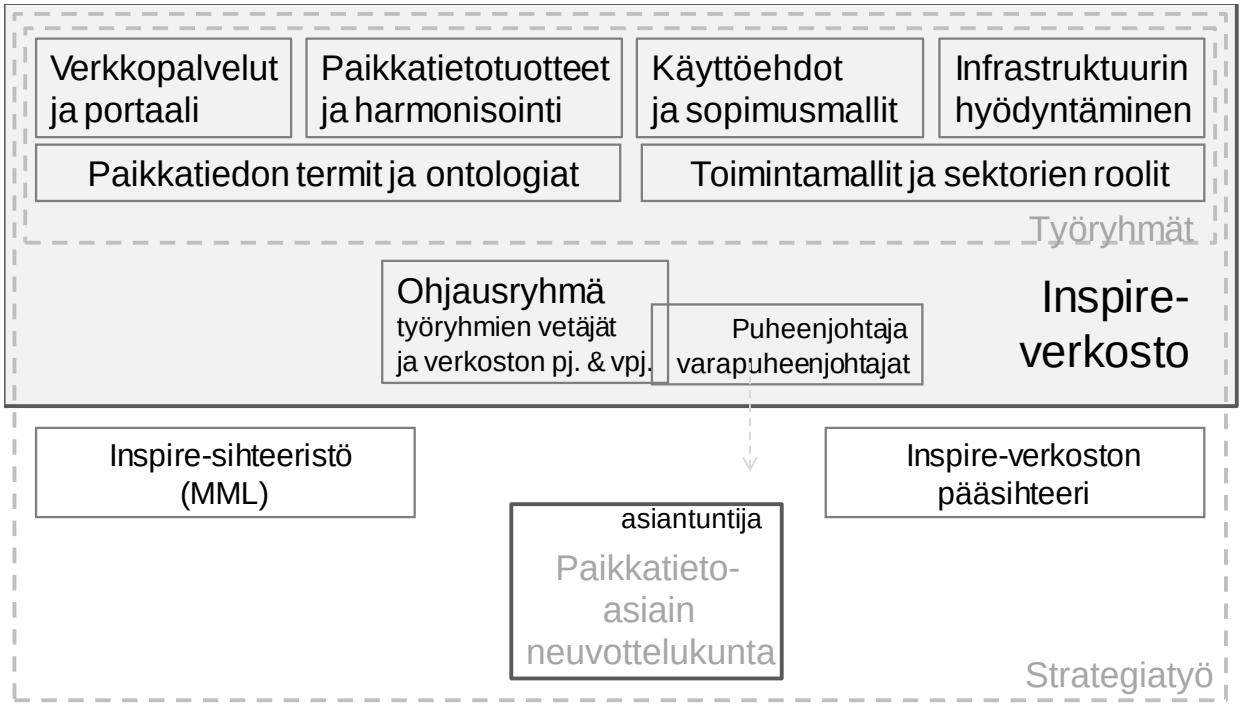
Strategia ja sen toimeenpano
Ohjausryhmä vastaa strategiaprosessista ja huolehtii vuosittain strategian sekä sen toimeenpanosuunnitelman ylläpidosta ja seurannasta. Ohjausryhmä kutsuu työhön mukaan asiantuntijoita Paikkatietoasiain neuvottelukunnasta.

Verkoston pääsihteeri
Ohjausryhmän sihteerinä työskentelee toimeksiannosta Inspire-verkoston pääsihteeri. Pääsihteeri huolehtii verkoston toimintasuunnitelman toimeenpanoon liittyvien asioiden valmistelusta, strategiaprosessin käytännön organisoinnista sekä strategian ja sen toimeenpanon julkaisemisesta ja viestinnästä ohjausryhmän ohjaamana ja Inspire-sihteeristön tukemana.

Työryhmät ja hankkeet
Kansallisen paikkatietostrategian ja verkoston toimintasuunnitelman mukaan verkosto käynnistää työryhmiä ja hankkeita tavoitteidensa tueksi ja tehtäviensä hoitamiseksi. Työnsä aluksi ja aikana ryhmät tarkentavat tehtäviään ja ylläpitävät työsuunnitelmiaan. Verkosto ja sen työryhmät järjestävät tarvittaessa seminaareja valitsemistaan aiheista.

Viestintä
Verkosto tiedottaa jäsenilleen toiminnastaan säännöllisesti sähköpostikirjeellä, joka julkaistaan myös paikkatietoportaalissa. Ulkoista viestintää varten ohjausryhmä laatii viestintäsuunnitelman ja huolehtii sen toteuttamisesta.

Inspire-sihteeristö
Inspire-sihteeristö (MML) tukee verkoston käytännön tehtäviä sekä työryhmä- ja verkkotyöskentelyä. Tarkasti määritellyissä tehtävissä käytetään mahdollisuuksien mukaan toimeksiannosta muitakin asiantuntijoita.

Verkoston vastuuhenkilöt on valittu vuosikokouksessa (liite 2).

2.2 Työryhmät

Verkoston työryhmät kokoontuvat tapaamisiin ja työskentelevät soveltuvin osin tietoverkossa. Työryhmät järjestävät tarpeen mukaan myös yhteisiä tapaamisia. Kukin verkoston jäsen voi osallistua yhteen tai useampaan ryhmään ja valita oman osallistumisprofiilin (seuranta verkon ja sähköposti avulla / osallistuminen kokouksiin ja työskentelyyn).
Työryhmät voivat käynnistää hankkeita sekä sopia jäsenten rooleista niissä.

Inspire-verkosto toimii työryhminä, joiden aihealueita ovat (työryhmäjakoa saatetaan tarkistaa toimintavuoden aikana kansallisen paikkatietostrategian ja sen toimeenpanosuunnitelman pohjalta):

1) paikkatiedon verkkopalvelujen ja paikkatietoportaalin kehitys
2) paikkatietoaineistojen kuvailu ja paikkatietotuotteiden määrittely ja harmonisointi
3) paikkatiedon ja -palvelujen käyttöehdot ja sopimusmallit
4) paikkatietoinfrastruktuurin tavoitetila ja hyödyntäminen
5) paikkatiedon termit ja ontologiat
6) toimintamallit ja sektorien roolit

Työryhmät edistävät paikkatietostrategian toimeenpanoa oman aihealueensa osalta ja laativat ja ylläpitävät omia toimintasuunnitelmiaan. Ryhmät tukevat osaltaan strategian toimeenpanoa tarvittaessa organisoimillaan hankkeilla. Työryhmillä on seuraavat roolit ja tehtävät.

Verkkopalvelut ja portaali -ryhmä
Ryhmä seuraa paikkatiedon verkkopalvelujen (haku-, katselu-, lataus-, muunnos- ja käynnistys- sekä luettelopalvelut) ja paikkatietoportaalin toteuttamista sekä Inspire-prosessissa valmistuvia palvelujen toteuttamista koskevia säädöksiä ja ohjeita sekä tukee selkeän oppaan ajantasaisuutta. Ryhmä seuraa kaupallisten ja avoimen lähdekoodin paikkatieto-ohjelmistojen kehitystä palvelujen toteuttamisessa. Ryhmän jäsenet vaihtavat kokemuksia palvelujen toteuttamisesta ja seuraavat palvelukokonaisuuden laajenemista. Ryhmä osallistuu kansallisen paikkatietoportaalin kehittämiseen esittämällä ja määrittelemällä kehitystarpeita sekä testaamalla ja arvioimalla portaalin kehitys- ja tuotantoversioita.

Paikkatietotuotteet ja harmonisointi -ryhmä
Ryhmä seuraa paikkatietoaineistojen ja -tuotteiden kuvailun eli metatiedon laatimista sekä kansallista ja eurooppalaista tietotuotemäärittelyä ja tukee selkeän ohjeiston laatimista ja ylläpitoa. Ryhmä pyrkii harmonisoimaan paikkatietojen tuotteistamista koodistojen, tietoelementtien ja skeemojen yhtenäistämiseksi. Ryhmä vaihtaa kokemuksia ja arvioi metatiedon tallennuksen, muokkauksen ja hallinnan sekä skeemojen laatimisen ja luettelopalvelujen välineitä ja tuo esiin kehitystarpeita välineiden kehittämiseksi.

Käyttöehdot ja sopimusmallit -ryhmä
Ryhmä seuraa paikkatiedon käyttöehtojen ja sopimusmallien sisältöä sekä Inspire-prosessin lisensointikäytäntöjä ja aihepiiriin liittyviä säädöksiä ja ohjeita sekä kansallisen tietopolitiikan linjaamista. Ryhmä pyrkii yhtenäistämään ja yksinkertaistamaan sovellettavia käyttöehtoja ja kehittää tähän sopimusmalleja sekä puitesopimuskäytäntöjä. Ryhmä tarkastelee paikkatiedon välittämisen ja palvelujen toteutuksen malleja yhteistyön ja ulkoistamisen keinoin. Ryhmä kerää tietoa ja vaihtaa kokemuksia paikkatiedon oikeuksien hallinnan välineistä ja ratkaisuista.

Paikkatietoinfrastruktuurin hyödyntäminen -ryhmä
Ryhmä paneutuu seurannan ja raportoinnin indikaattoreihin ja seuraa paikkatietoinfrastruktuurin tarjoamien aineistojen ja palvelujen käyttöä sekä organisaatioiden kypsyyttä mahdollisuuksien hyödyntämisessä. Ryhmä nimeää paikkatiedon hyödyntämisen esteitä ja etsii keinoja niiden poistamiseen. Ryhmä pyrkii tunnistamaan paikkatiedon uusia soveltamismahdollisuuksia ja -alueita ja

etsii keinoja hyödyntämisen laajentamiseen sekä infrastruktuurin tarjoamien mahdollisuuksien tunnetuksi tekemiseen.

Paikkatiedon termit ja ontologiat -ryhmä
Ryhmä paneutuu sanasto- ja ontologiatyön välineisiin ja menetelmiin ja seuraa ja tekee paikkatietoalan sanasto- ja ontologiatyötä. Ryhmä seuraa yleisen suomalaisen ontologian kehittymistä ja tunnistaa paikkatietoalan osalta sopivia ontologisointialueita, joihin käynnistetään mahdollisuuksien mukaan hankkeita. Ryhmä kokoaa ja ylläpitää paikkatietoalan ja Inspire-prosessin keskeisen terminologian ja pyrkii sen ontologisointiin soveltuvin osin. Ryhmä huolehtii, että sanasto- ja ontologiatyön tulokset ovat internetissä vapaasti saatavilla.

Toimintamallit ja sektorien roolit -ryhmä
Ryhmä paneutuu paikkatiedon keruun ja ylläpidon sekä paikkatietoinfrastruktuurin palvelujen toteuttamisen ja paikkatiedon hyödyntämisen toimintamalleihin. Ryhmä selvittää valtionhallinnon, kuntien, yritysten ja tutkimuksen rooleja sekä kansalaisten/kuluttajien ja yhteisöjen eli kolmannen sektorin rooleja ja yhteistyön synergiaa. Ryhmä pyrkii tunnistamaan toimintamallien parhaita käytäntöjä ja niiden soveltamisen esteitä sekä tekee ehdotuksia sovellettaviksi käytännöiksi.

2.3 Strategiaprosessi

Verkosto huolehtii strategiaprosessin avulla kansallisen paikkatietostrategian vision, päämäärien ja tavoitteiden suuntaamisesta yhteistyössä Paikkatietoasiain neuvottelukunnan kanssa. Verkosto ylläpitää myös strategian toimeenpanosuunnitelmaa ja seuraa sen toimeenpanoa. Strategiaprosessista vastaa verkoston ohjausryhmä. Työryhmät osallistuvat strategiatyöhön ja toimeenpanoon oman aihealueensa osalta. Tavoitteena tulee olla jatkuva, vuotuinen strategiaprosessi, jossa päämäärien ja tavoitteiden määrittelyn ohella keskeistä on toimintaympäristön ja sen muutoksen analyysi. Strategiaan kirjataan eritoten kansallisen paikkatietoinfrastruktuurin ja sen hyödyntämisen tavoitetila. Strategian toteuttamiseksi ylläpidetään konkreettista toimeenpanosuunnitelmaa. Päämäärien ja tavoitteiden viestintä on keskeinen osa verkoston viestintää.

Strategiaprosessi on kuvattu erikseen ja prosessin kehittämisestä vastaa ohjausryhmä. Prosessin vaiheet ovat pääpiirteissään toimintaympäristön analyysi, skenaariot, visio ja päämäärät, tavoitteet ja mittarit, toiminpidesuunnitelma, viestintä ja seuranta.

2.4 Teknisten ohjeiden laatiminen ja standardointi

Verkoston jäsenet voivat osallistua teknisten ohjeiden laatimiseen ja standardoinnin seurantaan:

- julkisen hallinnon suositusten laatimiseen JUHTAn alaisissa paikkatietoalan JHS-suositusten työryhmissä
- kansainvälisen standardoinnin seurantaan Suomen Standardisoimisliiton SFS:n alaisessa SR304-paikkatietoryhmässä

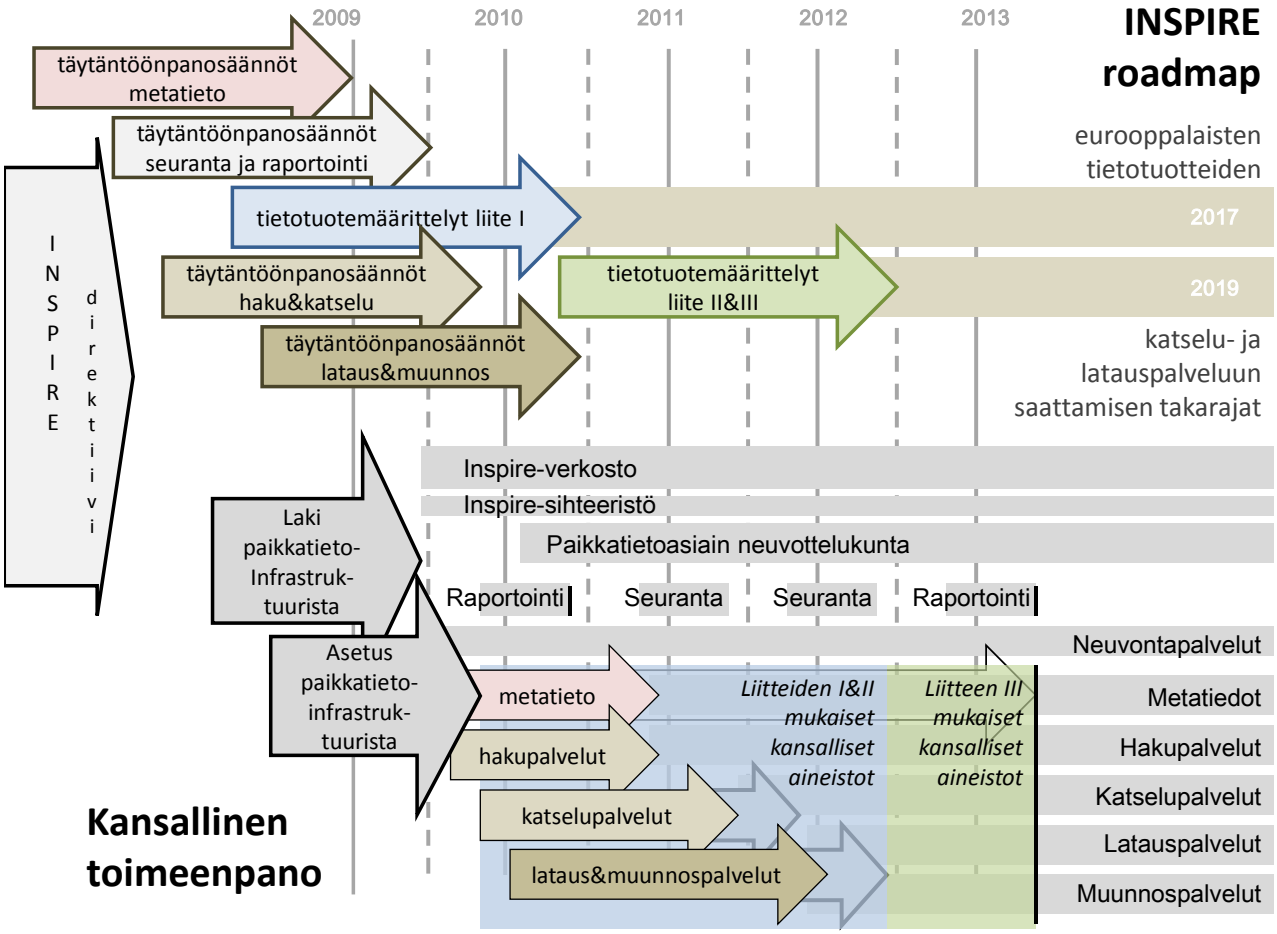
Verkoston yhteydessä ei ole tarpeen erikseen organisoida työtä. Paikkatietoalan JHS-työn tulevaisuus on kuvattu raportissa, jonka ylläpidosta huolehtii JHS-paikkatietoryhmä.

2.5 Viestintä

Verkosto huolehtii paikkatietoinfrastruktuurin kehittymiseen ja hyödyntämiseen ja Inspire-direktiivin toimeenpanon etenemiseen liittyvästä viestinnästä. Ohjausryhmä hyväksyy ja ylläpitää verkoston viestintäsuunnitelmaa ja huolehtii sen toteuttamisesta. Viestintäsuunnitelmaan kirjataan pääviestit ja tavoitteet kunkin keskeisen kohderyhmän osalta sekä suunnitelma eri viestintäkanavien ja keinojen käytöstä kohderyhmien tavoittamisessa. Paikkatietostrategian päämäärät ja tavoitteet sanelevat ulkoisen viestinnän keskeisin sisällön.

Liite 1. Toimeenpanon aikataulut ja tehtävät

Direktiivi ja sen täytäntöönpanomääräykset sekä kansallinen laki ja asetus antavat aikataulut paikkatietoinfrastruktuurin toimeenpanolle. Toimeenpano on tarkemmin kuvattu mm. Inspire-pikaoppaassa.

Liite 2. Inspire-verkoston vastuuhenkilöt 2010

Inspire-verkoston vuosikokouksessa 3.6.2010 valittiin henkilöt seuraaviin tehtäviin.
Valitut henkilöt muodostavat verkoston ohjausryhmän.

Puheenjohtaja:
Veli-Matti Kiviranta, Logica

Varapuheenjohtajat:
Juha Saarentaus, Sito, ja
Antti Vertanen, maa- ja metsätalousministeriö

Työryhmien vetäjät:

Verkkopalvelut ja portaali
Pekka Sarkola, Poscon

Paikkatietotuotteet ja harmonisointi
Riitta Teiniranta, SYKE

Käyttöehdot ja sopimusmallit
Juha Tiihonen, Liikennevirasto

Paikkatietoinfrastruktuurin hyödyntäminen
Jaana Mäkelä, Aalto yliopiston Teknillinen korkeakoulu

Toimintamallit ja sektorien roolit (uusi ryhmä)
Kari Mikkonen, Paikkatietokonsultit

Paikkatiedon termit ja ontologiat (uusi ryhmä termitalkoiden pohjalta)
puheenjohtajana toimii Riina Kosunen, Sanastokeskus TSK (ei osallistu ohjausryhmään)